

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. Vtrum lex essentialiter pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

DISPVATIO PRIMA.

De Lege in communi.

Ad quæst. 90. D. Thomæ, & duas sequentes.

V M juxta Apostolum ad Roman. 6. peccati cognitio per legem habeatur, ipsumque peccatum legis transgressio sit, ad perfectiorem Tractatûs de peccatis intelligentiam, tractationem de legibus subjungimus. Et quia recta doctrinæ methodus exigit, ut ab universalibus ad particularia descendamus, primò agemus de lege in communi, deinde varias ejus species exponemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Virum lex essentialiter pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

1. Notandum primò, hoc nomen *lex* dici, vel à legendo, eò quòd homo in ipsa legit quod illi agendum vel omittendum est, aut quia leges olim scripto tradebantur, ut ab omnibus legerentur, ut Isidorus ait lib. 2. Etymol. cap. 10. Vel ab eligendo, ut Cicero lib. 1. de legibus censet, quia ipsa lex est regula eligendorum. Vel juxta D. Thomam hic art. 1. Cassiodorum, & Damasceni commentatorem, lib. 4. fidei cap. 23. à ligando, quia per eam ligantur subditi ad ipsius observantiam, ut ait S. Doctor. Vel ut loquitur Cassiodorus apud prædictum Damasceni commentatorem, eò quòd animos nostros liget, suisque teneat obnoxios constituit. Et hæc etymologia fundamentum habet in Scriptura, in qua leges sæpius ab hoc effectu ligandi, vincula appellantur: Psal. 2. *Dirumpamus vincula eorum.* Jeremia 2. *A seculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non seruiam.*

2. Notandum secundò ex Sylvestro, verbo *Lex* num. 1. hæc nomina *lex*, *ius*, *statutum*, aut *constitutio*, idem significare. Dicitur enim *ius*, quatenus ostendit unicuique tribuendum esse quod suum est. Dicitur *statutum*, quia stabile & firmum debet esse ad omnes. Dicitur *constitutio*, quatenus plurium consilium & consensus debet præcedere & concurrere ad stabiliendam legem. Denique dicitur *lex*, quatenus per eam ligantur subditi ad ipsius observantiam.

3. Notandum tertio, nonnulla esse, quæ non nisi improprie leges appellantur, cujusmodi est naturalis inclinatio & impulsio appetitûs sensitivi ad malum, quæ ad Roman. 7. vocatur *lex peccati*; & naturalis aquarum necessitas à Deo imposita ne transeant fines suos, Proverb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; id est quando ponebat causas, quibus intra certos terminos aquæ conti-*

nerentur. Demum lex accipitur lato modo pro norma seu regula quarumcumque actionum tam intellectûs quam voluntatis, ut cum dicimus *leges Dialecticæ & Grammaticæ*. De lege sic latè & improprie accepta, non agimus in presenti, sed illam in propria & stricta acceptione, prout est regula & mensura actuum humanorum, consideramus.

Demum existentiam seu necessitatem legum, ut certam & manifestam supponimus; eam enim insinuat ipsa natura creaturæ intellectualis, quæ cum non possit esse sibi regula moralium operationum, necessariò eget aliquo superiore, à quo certà lege & normâ in suis operationibus dirigatur, ne à fine ad quem creata est aberret. Cum enim ipsa natura defectibilis sit, & à fine honestatis ad quem inclinat, deflectere possit, necessaria ei est aliqua lex, quæ illam per certam normam ad suum finem dirigat. Quæ ratio non solum demonstrat necessitatem legis naturalis ad finem naturalem consequendum, sed multò magis necessitatem legis supernaturalis ad finem supernaturalem obtinendum; nam cum hic sit altior, & humanæ menti naturaliter ignotus, homo non potest ad illum pertinere, nisi & altiori lege dirigatur, & auxiliis supernaturalibus adjuvetur. Eadem ratio probat, in omni statu legem necessariam fuisse creaturæ intellectuali, cum in omni statu maneat subiecta Deo, & dirigibilis in ordine ad aliquos saltem actus, quibus finem suum naturalem vel supernaturalem consequatur.

Potest etiam legum necessitas ac utilitas ipsâ experientia comprobari, cum constet nullam Republicanam absque legibus stare posse; alioquin adulteria, furta, homicidia, & quælibet alia scelera, quæ statim Republicanam funditus evertunt, impune grassarentur, juxta illud vulgatum Augustini: *Remota justitiâ (quæ per leges potissimum statuitur) quid sunt regnâ, nisi magna latrocinia?* Cui etiam consonat illud Isidori lib. 5. Etymologiarum vel Originum cap. 20. *Facta sunt leges, ut humano metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænentur nocendi facultas.* Quare meritò ait Aristoteles 3. Rhetoricorum, Republicæ salutem in legibus constitutam esse.

Huc revocari possunt quædam legis encomia, quibus ejus necessitas & utilitas optimè declaratur. Nam lege 1. ff. de legibus sic dicitur: *Lex est commune præceptum, virorum prudentium consultum, delictorum correctio, communis Republicæ sponso.* Dicitur etiam *lex mens & consilium æquitatis, virtutum adhoratrix, vitiorum expultrix, justitiæ lumen ac columen, mentis lucerna, & regula actionum humanarum.* Demum ut ait Augustinus lib. de spiritu & littera: *Lex data est, ut gratia acquireretur; gratia data est, ut lex adimpleretur.*

His suppositis, quantum ad nomen, & necessitatem, atque existentiam legis, ut ipsius quidditatem & essentiam declarem, inquirimus, an lex essentialiter ad intellectum vel ad voluntatem pertineat, & cujus ex illis potentis actus existat? In cujus difficultatis resolutione tres reperio Theologorum sententias. Alij enim censent, legem ad voluntatem pertinere, alij ad intellectum, alij ad utramque potentiam. Primum docent Alphonsus à Castro lib. 1. de lege penali cap. 1. Joannes Medina Codice de Oratione quaest. 2. & Suarez lib. 1. de legibus cap. 5. num. 24. ubi legem in Principe existentem ait esse actum ipsius voluntatis iustæ & rectæ, quo vult inferiorem obligare ad hoc vel illud faciendum. Secundum asserit ad D. Thoma hic art. 1. & ab omnibus ejus Discipulis, quos sequuntur Vazquez, Valentia, Azorius, & alij. Tertiam denique sententiam, in utroque actu intellectus & voluntatis essentiam legis constituentem, ruerunt Gerson Alphabeto 2. de potestate Ecclesiæ, considerat. 13. quæ est de origine juris & legum, Gregorius Ariminenfis in 1. dist. ultimâ quaest. unicâ, & Beccanus in Tractatu de legibus cap. 1.

§. II.

Sententia D. Thoma præfertur.

Dico igitur, lex, quantum ad suam substantiam, consistit in actu intellectus, sed præsuppositivè, & de connotato, importat actum voluntatis.

6. Prima pars est D. Thomæ hic art. 1. ubi illam probat primò, in argumento *sed contra*, ex eo quod ad legem pertinet præcipere & imperare: Sed hoc essentialiter pertinet ad intellectum, ut ostenderit supra quaest. 17. art. 1. ubi sic ait: *Imperare est essentialiter actus rationis, imperans enim ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum, inimando, vel denuntiando: Sic autem ordinare per modum cujusdam intimationis est rationis.*

Disp. II. art. 1.

Deinde in corpore articuli sic discurret: Lex nihil est aliud, quam regula quædam & mensura humanorum actuum, secundum quam inducitur quis ad agendum, vel ab agendo retrahitur: Sed regulare & mensurare actus humanos, ad rationem pertinet: Ergo lex quantum ad suam substantiam est aliquid rationis. Minor patet, Majorem verò sic ostendit. In unoquoque genere id quod est principium, est mensura & regula illius generis; nam unitas quæ est principium numeri, est mensura omnium numerorum; & motus primi cæli, qui est primus in genere motuum, est mensura omnium motuum corporum inferiorum: Sed ratio est primum principium actuum humanorum: Ergo regulare & mensurare actus humanos, ad rationem pertinet.

7. Potest insuper suaderi conclusio hæc ratione: Essentiale est legi obligare subditum sibi ad agendum vel omittendum aliquid; unde, ut supra ex D. Thoma, & Cassiodoro dicebamus, lex à ligando dicitur: Sed sola voluntas superioris non obligat subditum, quantumcumque cognoscat illum, donec ipsi intimetur: Ergo ratio legis non in actu voluntatis, sed in præcepto aut intimatione intellectus consistit. Major constat, Minor etiam est certa, etsi enim aliquis sciat voluntatem Principis sui esse ut faciat aliquid, non tenetur facere, quousque sibi intimetur. Item Reli-

Tom. III.

Agiosus non tenetur facere voluntatem sui superioris ante intimationem. Contra verò, si aliquid præcipiat superior, etiam si non habeat voluntatem ut ponatur in executione, tenetur subditus exequi; sicut Abraham, instante præcepto Dei, tenebatur filium Isaac sacrificare, licet Deus non haberet voluntatem efficacem, ut sacrificaretur.

His addi possunt plura Scripturæ loca, quibus lex nomine lucis significatur: Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui.* Psalm. 18. *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos:* Proverb. 6. *Mandatum lucerna est, & lex lux.* Item Chaldaicè lex dicitur *Vrajesa*, à verbo *Vr*, quod est illuminare, quasi ejus munus sit lucere, splendescere, & illuminare: Sed lumen ac illuminatio ad intellectum pertinent, cum illuminatio in spiritualibus, nihil aliud sit, quam veritatis manifestatio, juxta illud ad Ephes. 5. *Omne quod manifestatur lumen est:* Ergo lex, quantum ad suam substantiam ad intellectum pertinet. Unde Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 6 legem definit, *rationem summam, cui semper obtemperandum est.* Et Cicero lib. 1. de legibus, legem naturalem sic describit: *Lex (inquit) est ratio summa insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria.*

G Quod verò lex præsuppositivè & de connotato importet actum voluntatis, ut secunda pars conclusionis asserit, manifestum est: Tum quia proprium est legis movere subditos ad aliquid agendum: Solus autem intellectus abique voluntate non potest movere. Tum etiam, quia lex non pertinet ad intellectum speculativum, sed ad practicum, & consistit, ut ostendimus articulo sequenti, in actu imperij: Sed actus imperij, licet elicitive, & quantum ad substantiâ, sit ab intellectu, supponit tamen & connotat actum voluntatis, à quo efficaciam & vim movendi participat, ut docet D. Thomas supra qu. 17. art. 1. Ergo licet lex quantum ad suam substantiam ad intellectum pertineat, præsupponit tamen actum voluntatis, illumque de connotato importat. Unde si nihil aliud velint Gregorius, & Beccanus, alijque Authores, qui legem ad intellectum & voluntatem pertinere existimant, à veritate non aberrant; si verò intendant, legem substantialiter & ex æquo ad voluntatem & intellectum spectare, falsum asserunt, cum repugnet unum simplicem actum esse elicitive & quoad substantiam à duabus potentis.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt in primis Adversarii aliqua Scripturæ testimonia, in quibus lex Dei appellatur voluntas Dei: Psalm. 39. *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam. Deus meus voluit, & legem tuam in medio cordis mei.* Psalm. 102. *Notas fecit vias suas Moysi, filijs Israël voluntates suas, id est leges & præcepta sua.* Et 2. Machab. 1. *Det vobis cor omnibus ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem, id est legem ejus servetis.*

Leges quoque civiles dicuntur esse placita Principum, Institur. de jure naturali, gent. & civili §. *Constat*, ibidemque §. *Sed & quod dicitur: Quod Principi placuit, legis habet vigorem.* Et Augustinus lib. 4. de civit. Dei cap. 6. *Arbitria (inquit) Principum pro legibus erant.* Demum Aristoteles in Rhetorica ad Alexandrum, cap. 1.

Sic iij

2. affirmat legem esse communem civitatis consensum. Et Cicero lib. 1. de legibus docet legem ab electione dictam esse. Ergo lex non pertinet ad rationem, sed ad voluntatem.

20. Verum ad hæc facile respondetur cum Magistro Soto lib. 1. de justitia quæst. 1. art. 1. illa testimonia non convincere legem esse actum voluntatis elicitive, & quantum ad substantiam, sed solum illum præsupponere, & connotare; subindeque illa probare quidem secundam partem nostræ conclusionis, sed non impugnare primam. Lex ergo Dei in Scriptura Sacra, voluntas ejus appellatur, vel quia voluntatem Dei supponit, vel quia est signum illius, nam inter signa voluntatis divinæ, quæ recenset D. Thomas 1. part. quæst. 19. art. 12. unum est lex seu præceptum. Interdum verò leges divinæ in Scriptura Dei judicia appellantur Psalm. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis;* quia consistunt formaliter in actu intellectus intimante & denuntiante Dei voluntatem. Idem dicendum ad alia testimonia, lex enim electio, vel arbitrium Principis appellatur, quia arbitrium & electionem Principis sequitur, cum scilicet præcipitur quod Princeps elegit & decrevit.

21. Obijciunt secundo: Munus legis est movere subditos ad rectè operandum, seu ad eliciendam operationem ipsi conformem: Sed movere ad exercitium operationis in ordine ad aliquem finem, spectat ad voluntatem, ut docet D. Thomas supra quæst. 9. art. 1. idque convincit ipsius ratio, nempe quia objectum voluntatis est finis, qui est primum principium in agendis: Ergo lex ad voluntatem pertinet.

22. Respondeo, munus legis esse movere subditos ad rectè operandum, non quomodocumque, sed intimando, & loquendo, quod est proprium intellectus, non autem voluntatis, cui solum convenit movere per modum impellentis, & quantum ad exercitium actus.

23. Obijciunt tertio: Ferre legem est actus justitiæ legalis, cum lex ordinetur ad bonum commune, quod à justitia legali respicitur: Sed justitia legalis est virtus in voluntate residens: Ergo lex pertinet ad voluntatem.

24. Respondeo negando Majorem, nam condere legem non est actus justitiæ legalis, sed prudentiæ politicæ aut regalis; unde divina Sapientia Proverb. 8. ita de se loquitur: *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Prudentia tamen politica vel regalis, quæ leges habet condere, actum justitiæ legalis bonum commune intendens præsupponit. Unde lex essentialiter & formaliter ad intellectum pertinet, licet connotet ordinem ad voluntatem, ejusque actum præsupponat, ut in secunda parte conclusionis declaravimus.

25. Obijciunt quarto: Lex nihil aliud est, quàm regula quædam & mensura humanorum actuum, ut supra dicebamus: Sed regulare humanos actus, pertinet ad voluntatem, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. 107. ubi asserit voluntatem divinam esse primam regulam, quæ actiones humanæ regulari debent, voluntatem verò Prælatorum esse secundam regulam participatam à prima: Ergo lex pertinet ad voluntatem.

26. Respondeo quod voluntas divina est prima regula humanorum actuum, ut dirigitur à ratione divina, & non aliàs, ac proinde ratio primæ regulæ humanorum actuum competit per se primò rationi divinæ, & participativè rationi creatæ;

A unde etiam voluntas Prælatorum non dicitur secunda regula actuum humanorum, participata à prima, nisi prout dirigitur à ratione creatæ; & sic intelligendus est D. Thomas loco citato, cum docet voluntatem divinam esse primam regulam actuum humanorum, & voluntatem Prælatorum secundam regulam, participatam à prima.

Obijciunt quintò Authores tertiæ sententiæ, existimantes legem ad intellectum & voluntatem ex æquo pertinere, D. Augustinum, qui lib. 22. contra Faustum, cap. 27. legem æternam definiens ait, esse aut rationem, aut voluntatem divinam.

B Verum hoc frivolum est, nam S. Doctor dicens, legem æternam esse intellectum aut voluntatem Dei, non intendit illam ex æquo pertinere ad utramque potentiam, sed ad unam vel aliam, disjunctivè, volens consultò ab his opinionibus abstinere, quia nihil ad suum propositum conducebant. Loco verò supra citato libri primi de libero arbitrio, determinans ex professo hanc quæstionem, quam in libris contra Faustum indecisam reliquerat, legem definit, rationem summam, cui semper obtemperandum est, subindeque eam ad solum intellectum quoad substantiam pertinere, manifestè declarat.

§. IV.

Corollarium notatu dignum.

EX dictis colligitur contra Lorcam, & quosdam alios Recentiores, legem non consistere essentialiter in actu judicii practici intellectus, sed in actu imperij, seu potius in aliquo per ipsum constituto.

Pro intelligentia hujus corollarij breviter explicandus est ordo actuum intellectus & voluntatis, qui ad legis constitutionem intervenit. Unde sciendum est, quod legislator cognoscens bonum commune, quod maximè in pace & tranquillitate Reipublicæ consistit, intendit hoc bonum, & ex ejus intentione statim sequitur consultatio de medijs quibus illud assequatur, quæ consultatio est actus intellectus practici, qui dicitur eubulia, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 51. art. 1. & 2. Deinde sequitur judicium intellectus practici, quod est terminus consilij, & nihil est aliud quàm sententia intellectus approbantis hoc medium præ illo, pro quo actu dirigendo ponitur alia virtus in intellectu, adjuncta prudentiæ, quæ dicitur synesis, ut tradit idem S. Doctor ibidem art. 3. Postea sequitur electio voluntatis, quæ elegit medium quod judicatur convenientius in ordine ad affectionem finis, pro qua elicienda ponuntur virtutes morales in voluntate, & in appetitu sensitivo. Denique sequitur alius actus intellectus, qui dicitur imperium practicum, quo per modum ordinationis & intimationis intellectualis, Princeps efficaciter præcipit subditis id quod convenientius judicavit & elegit ad bonum Reipublicæ consequendum: pro quo actu ponitur prudentia, ut constat ex D. Thoma 2. 2. quæst. 47. præcipue art. 8. Dicimus ergo legem non consistere in actu illo judicii practici intellectus, qui antecedit electionem. Ratio est, quia ut supra dicebamus ad legem pertinet præcipere: Sed judicium de aliquo faciendum salvatur sine præcepto: Ergo lex non pertinet essentialiter ad actum judicii qui antecedit electionem, sed ad actum imperij qui electionem subsequitur.

Confirmatur: De ratione legis est obligare subditum ad aliquid agendum, ut patet ex supra dictis: Sed in iudicio intellectus practici non includitur hæc obligatio, nam optimè stat Principem iudicare esse conveniens ut subditus aliquid operetur, taleque iudicium innotescere subdito, & tamen ex vi illius non obligari, dum non accedit intimatio quæ ei præcipitur ut illud operetur: Ergo lex non consistit essentialiter in actu iudicij practici, antecedente electionem, sed in actu imperij ad illam subsecuto, quo Princeps ordinat subditum ad aliquid agendum, intimando, vel denuntiando.

20. Dixi autem, vel potius in aliquo per ipsum constituitur, quia licet lex constitutur per ipsum actum imperij, in eo tamen non consistit formaliter, sed in aliquo ab imperio formaliter distincto, & ab ipso originato, nimirum in quodam dictamine aut verbo practico ipsius actus imperij, ut docet Conradus hic art. 1. dicens: *Lex est aliquid rationis sicut dictamen eius, ab ipsa & in ipsa existens subjective tanquam terminus actus intelligendi practici, scilicet imperij.* Et infra circa solutionem secundi: *Lex (inquit) pertinet ad actum rationis practica, tanquam eius dictamen & verbum practicum.*

21. Idetiam colligitur ex D. Thoma hic art. 1. ad 2. ubi ait quod sicut in operationibus externis est distinguere operationem & operatum per ipsam, sicut ædificatum ab ædificatione distinguitur; ita in actibus intellectus tam practici quam speculativi distinguuntur actus & terminus productus per illam, ut in intellectu speculativo terminus primæ operationis est definitio, secundæ verò est enuntiatio, & tertiæ argumentatio: in practico autem sunt propositiones & dictamina practica, quæ fiunt per actiones practicas intellectuales, de quorum numero est lex, quæ est quoddam constitutum per actum rationis, nimirum quoddam dictamen practicum, seu verbum dictatum per actum imperij.

22. Ratio etiam idtuadet: Lex enim habet se ad intellectum & eius actum, sicut idea se habet ad intellectum artificis & artem, utraque enim est mensura, regula, & exemplar; illa quidem morum, ista verò rerum per artem faciendarum: Sed idea est terminus mediæ arte in intellectu productus: Ergo & lex erit terminus medio imperio productus, & verbum practicum illius.

23. Confirmatur: Lex est in intellectu Principis non tantum subjective, sed etiam objective, tanquam cognitum in cognoscente, Princeps enim dum legem profert, ad eam attendit, & ipsam cognoscit: Ergo non est actus intellectus practici, sed potius ipsum verbum practicum, & terminus conceptionis practica, & imperij, quo Princeps subditos ordinat ad aliquid faciendum.

ARTICVLVS II.

Utrum de ratione legis sit, quod ad commune bonum ordinetur, quod sit perpetua, & quod pro communitate feratur?

§. I.

Triplici conclusione hæc triplex difficultas resolvitur.

24. **D**ico primò: De ratione legis est, quod sit propter bonum commune. Ita docuit Pla-

A to lib. 1. de legibus, ubi ait, *leges condendas esse publica pacis gratiâ, & Cicero, qui similiter lib. 1. de legibus dicit constituendas esse leges publica salutis causâ. Idem docet Isidorus lib. 5. Etymologiarum, ubi ait quod lex est nullo privato commoda, sed pro communi utilitate civium conscripta, juxta illud duodecim Tabularum, Salus populi, suprema lex esto.* Item S. Basilius homil. 12. in principium Proverbiorum, non longè ab initio, dixit leges debere esse ad consequendam in communi bono utilitatem, & non ad privata commoda respicientes. Ibidemque addit, in hoc tyrannum à Rege differre, quod ille sua ipsius quomodocumque & undecunqus respicit, ac tuetur; hic subditis consulere tantum querit. Et

B Aristoteles 8. Ethic. cap. 10. initio: *Tyrannus (inquit) suam, Rex subditorum utilitatem spectat.* Demum omnes Theologi & Juristæ in eo conveniunt, de ratione & substantia legis esse, ut pro bono communi feratur. Unde lex naturalis tendit de se ad bonum commune totius naturæ humanæ; leges divinæ positivæ, tendunt omnes ad Dei gloriam, & communem hominum utilitatem, juxta illud Isaia 51. *Lex à me exiit, & iudicium meum in lucem populorum requiescet.* Leges quoque humanæ, tam civiles, quam Ecclesiasticæ, referuntur reipsa & omnino referti debent ad bonum commune, & ad illud esse utiles; alioquin feruntur invalidè, & verè leges non sunt; nam potestas ferendi leges non est data hominibus, sive à Deo, sive à Republica, nisi propter bonum commune.

C Eandem veritatem demonstrat S. Thomas hic art. 2. duplici ratione. Prima sic breviter ac perspicue à Conrado proponitur: *Lex est in intellectu practico circa illa quæ sunt ad finem: Ergo debet reduci & regulari per prima principia intellectus practici: Sed primum principium in practico est ultimus finis & beatitudo: Ergo lex omnis regulari debet & reduci ad ultimum finem seu beatitudinem, quæ est commune bonum; Unde lex naturalis ordinatur ad beatitudinem naturalem, quæ est bonum commune sibi proportionatum; lex verò supernaturalis, ad beatitudinem supernaturalem; civilis autem ordinat cives in beatitudinem politicam civitatis aut regni, quæ est bonum sibi proportionatum, maximeque in tranquillitate & pace Reipublicæ consistit.*

Dices contra hanc rationem: *Lex essentialiter pertinet ad intellectum, ut articulo præcedenti ostendimus: Ergo non respicit bonum commune ut ultimum finem. Consequentia videtur manifesta, ultimus enim finis non respicitur nisi à voluntate, cum sit ejus objectum.*

E Respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: *Non respicit ultimum finem, sub ratione boni, concedo, sicut enim pertinet ad voluntatem. Sub ratione veri, dirigendo scilicet & imperando in ordine ad illud, nego consequentiam, hoc enim proprium est intellectus.*

Secunda ratio D. Thomæ est: *Lex ordinat hominem ad debitum finem illius: Sed debitus finis hominis est felicitas seu bonum commune: Ergo lex essentialiter respicit bonum commune. Major constat ex ratione præcedenti, Minor sic probatur à D. Thoma. Quælibet pars ex natura sua ordinatur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum: Sed homo est pars totius communitatis perfectæ: Ergo per se ordinatur ad totam communitatem: At hæc tota communitas per se or-*